

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Empirisch-juridisch onderzoek

Blocq, D.S.; Woude, M.A.H. van der

Citation

Blocq, D. S., & Woude, M. A. H. van der. (2017). Empirisch-juridisch onderzoek. *Recht Der Werkelijkheid*, 38(3), 32-37.
doi:10.5553/RdW/138064242017038003004

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/70674>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

FORUM

Empirisch-juridisch onderzoek^{*}

Daniel Blocq & Maartje van der Woude

In deze Forumbijdrage reflecteren wij op het themanummer 'Empirisch-juridisch onderzoek' van Justitiële verkenningen (2016, nr. 6). Als rechtssociologen, werkend vanuit de Internationale Law & Society-traditie, hebben we met zeer grote interesse kennis genomen van het themanummer. De centrale boodschap in het nummer – het belang van empirisch onderzoek naar de werking van het recht en juridische instituties – onderschrijven we van harte. Echter, zoals wellicht valt te verwachten van een bijdrage in deze rubriek zien we ook ruimte voor kritische reflectie. Met die reflectie beogen wij de discussie over een sociaalwetenschappelijke bestudering van het recht te verdiepen én te verbreden.

Empirisch-Juridisch Onderzoek = 'Empirical Legal Studies'?

Het themanummer van Justitiële verkenningen is een illustratie van een relatief recente ontwikkeling binnen Nederland en België. Er lijkt in toenemende mate interesse te bestaan voor een empirische benadering van het recht; een interesse die inmiddels ook lijkt te worden onderschreven door de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk onderzoek (NWO) in de vorm van een nationaal stimuleringsplan. Daarnaast zijn er verschillende Vlaams-Nederlandse overlegstructuren in het leven geroepen om ook op het terrein van het juridisch onderwijs een sterker empirisch geluid te laten horen. Bij veel van deze initiatieven, en zo ook binnen het voornoemde themanummer, wordt doorgaans gekozen voor het hanteren van het label 'Empirical Legal Studies' (ELS).

Waar deze term momenteel een nieuw *buzz word* lijkt te zijn, is het niet altijd duidelijk wat men precies onder de term verstaat. Zo ook in het themanummer niet. In de Engelstalige literatuur wordt het label 'ELS' doorgaans gebruikt om te verwijzen naar een beweging die zich door de bank genomen voornamelijk bezighoudt met *kwantitatief* en *toegepast* onderzoek.¹ Waar een aantal van de bijdragen uit het themanummer inderdaad binnen deze klassieke ELS-benadering passen (te weten de bijdragen van Van Dijck en Van Boom), geldt dit niet voor alle bijdragen. Zo geeft Elbers bijvoorbeeld aan dat wat haar betreft de term ELS ziet op al het empirisch onderzoek dat vanuit rechtenfaculteiten wordt verricht en dat ziet op (sociaal-)juridische vraagstukken. En met zijn historiografie over 'New Legal Realism' in het themanummer wekt Leeuw, wellicht onbedoeld, een vergelijkbare indruk.

^{*} De auteurs hebben gelijkelijk bijgedragen aan deze tekst.

¹ Mertz & Suchman 2010: 574.

Gegeven de tendens om empirisch onderzoek binnen faculteiten rechtsgeleerdheid te stimuleren, en gelet op het feit dat ELS als stroming slechts een deel dekt van al het empirisch-juridisch onderzoek dat nationaal en internationaal plaatsvindt, is het de vraag of het gekozen 'ELS'-label wenselijk is, ervan uitgaande dat (een deel van) de auteurs en de NWO streven naar inclusiviteit. Het label ELS doet namelijk geen recht aan belangrijk onderzoek binnen de tradities van Law & Society en New Legal Realism – tradities die methodologisch eclectischer zijn dan ELS en die, anders dan ELS, vanuit een kritisch bottom-upperspectief reflecteren op de aard van het recht en de werking van het recht. Dit betreft empirisch relevant onderzoek dat in onze ogen ook gestimuleerd moet worden, maar strikt genomen niet valt onder de ELS-beweging.

Richtlijnen voor onderzoek en onderwijs

Naast het geven van inzicht in huidige ontwikkelingen op het gebied van empirisch-juridisch onderzoek en onderwijs biedt het themanummer handvatten en richtlijnen voor de toekomst. Een deel van die handvatten en richtlijnen ondersteunen wij; op een ander deel zijn wij kritischer. Ten slotte constateren wij dat er lacunes zijn bij de formulering van richtlijnen. Die lacunes hebben betrekking op theorie enerzijds en research design anderzijds. Wij bespreken de lacunes en gebruiken die bespreking om tevens te reflecteren op twee (impliciete) veronderstellingen in het themanummer: de veronderstelling van het onafhankelijk-beslisende individu en de veronderstelling dat rechtssociologie vooral beschrijvend en weinig verklarend is.

De rol en het belang van theorie

Theorie krijgt als zodanig geen expliciete aandacht in het themanummer. Ter illustratie van goed onderzoek worden bijvoorbeeld studies gepresenteerd die geen uitdrukkelijke theoretische inzichten opleveren, en daar ook niet naar lijken te streven. Over zijn eigen onderzoek in het themanummer verklaart Willem van Boom expliciet dat het 'geen enkele theoretische kennisvermeerdering oplevert'.² In zijn reflecties op onderzoek besteedt Gijs van Dijk veel aandacht aan methoden en technieken van onderzoek, maar rept niet over – de relevantie van – theorie.³ En in haar analyse van proefschriften richt Nieke Elbers zich hoofdzakelijk op de vraag of juristen gebruik hebben gemaakt van empirische methoden, en zo ja, of dat op een verantwoorde manier is gebeurd.⁴ Wederom blijft theorie onbesproken.

Kennis van theorie is van belang om goed – toegepast en fundamenteel – onderzoek te kunnen verrichten. Het stelt ons in staat om empirische observaties te

2 Van Boom 2016: 108.

3 Van Dijk 2016.

4 Elbers 2016: 47-51.

duiden en de omslag te maken van een beschrijving van patronen, zoals variatie in de afdoening van bezwaarschriften,⁵ naar een systematische verklaring daarvan. Dat geldt voor zowel observaties met een kwalitatief karakter als observaties met een kwantitatief karakter. Aandacht voor theorie is bovendien essentieel voor de ontwikkeling van nieuwe theoretische inzichten. Die inzichten dragen op hun beurt bij aan een *cumulatie* van kennis – een elementair onderdeel van sociale wetenschap. Een focus op theoretische inzichten betekent ook dat onderzoek minder sterk afhankelijk is van wijzigingen in de context. Het uitblijven van een diepere discussie over de relevantie van theorie in het themanummer leidt tot de indruk dat die theorie, op zijn minst, van ondergeschikt belang is.

De sociale dimensie onderbelicht

Wat ons bovendien opvalt, is dat (theoretische) verklaringen die – terloops – wel worden benoemd in het themanummer veelal rusten op een (impliciete) veronderstelling dat individuen beslissen of een mening vormen *onafhankelijk* van hun sociale omgeving en de bredere sociale context. Die veronderstelling is mogelijk onbewust, maar sijpelt wel door in het nummer, en wekt de indruk dat de sociale dimensie minder relevant is. Onderzoek in de Law & Society-traditie,⁶ maar ook in de New Legal Realism-traditie, laat zien dat die dimensie juist van groot belang is: individuen kijken naar elkaar en laten zich door elkaar beïnvloeden bij het maken van beslissingen.⁷ Het bestaan van groepsnormen, en het onderzoek daarnaar, onderstrepen deze observatie, en illustreren op een krachtige manier hoe de sociale omgeving van invloed is op menselijk gedrag.⁸

Rechtssociologie

De sociale omgeving staat ook centraal in de (rechts)sociologie. In het verleden is mogelijk het beeld ontstaan dat rechtssociologie vooral beschouwend en verklarend is.⁹ En een deel van het werk was dat wellicht ook, waarbij auteurs op een relatief losse manier refereerden aan *grand theory*-modellen die de organisatie van de samenleving als geheel in generieke termen trachtten te verklaren. Maar dat is absoluut niet de enige manier waarop rechtssociologie werd bedreven. En de moderne rechtssociologie heeft die benadering, voor zover die dominant was, grotendeels verlaten. Gebruikmakend van *theories of the middle range* zoeken vele rechtssociologen expliciet naar toetsbare verklaringen – verklaringen voor zaken zoals de keuze van carrièrepaden door juristen,¹⁰ het gebruik van recht om politieke doeleinden te realiseren,¹¹ of de impact van etniciteit op uitspraken van rechters.¹² Bij het zoeken naar die verklaringen maken rechtssociologen gebruik

5 Marseille 2016: 79-94.

6 Seron & Silbey 2004.

7 Zie bijv. Felstiner et al. 1980: 644.

8 E.g. Hutter 1988, 1997; Richardson e.a. 1983; Hood e.a. 2000; Goldschmidt 1990; Van der Woude 2016.

9 Malsch e.a. 2016.

10 Dinovitzer 2016.

11 Barclay & Chomsky 2014.

12 Schwarz & Murchison 2016.

van *testable claims* en proberen zij bestaande assumpties systematisch te weerleggen om uiteindelijk tot nieuwe inzichten te komen die breed toepasbaar zijn. Kortom, de rechtssociologie heeft – theoretisch – meer te bieden dan het themanummer doet vermoeden.

De rol en het belang van de inrichting van onderzoek

Naast de veronachtzaming van (sociale) theorie besteedt het themanummer weinig aandacht aan research design.¹³ De inrichting van onderzoek – research design – wordt in twee bijdragen besproken. Nieke Elbers refereert aan diverse elementen van research designs bij haar evaluatie van (kwalitatief) empirisch promotieonderzoek van juristen. Willem van Boom legt voorts op verschillende momenten in zijn bijdrage uit hoe de inrichting van zijn studie een effect heeft op de interne en externe validiteit van het onderzoek. Maar tot een advies met betrekking tot, en (meer) aandacht voor, research designs in onderwijs en onderzoek leiden die reflecties niet. In plaats daarvan ligt de nadruk vooral op methoden van onderzoek – een onderdeel van research designs – waarbij ook een expliciete voorkeur voor kwantitatief onderzoek lijkt te bestaan.¹⁴

Aandacht voor research designs is een voorwaarde voor verantwoord onderzoek. Het is bepalend voor keuzes met betrekking tot zaken zoals de selectie van cases, de verzameling van data, en de methoden voor data-analyse. Die zaken zijn niet alleen relevant voor kwalitatief onderzoek, maar ook voor kwantitatief onderzoek. Dat betekent bijvoorbeeld dat we promovendi die kwantitatief onderzoek gaan verrichten niet alleen een cursus statistiek moeten aanbieden, maar ook moeten trainen in het opzetten en uitzetten van surveys, en het nadenken over vragen betreffende causaliteit – een issue dat nog te vaak over het hoofd wordt gezien in kwantitatief onderzoek.

Wij merken op dat kwalitatief onderzoek, los van de kritiek van Elbers, überhaupt onderbelicht blijft in het themanummer. De veronderstelling bestaat soms dat kwalitatief onderzoek minder waardevol en makkelijker is, en wellicht daarom minder aandacht verdient in het curriculum. Beide veronderstellingen over kwalitatief onderzoek bestrijden wij. Kwalitatief onderzoek is enorm belangrijk om begrip te krijgen van de context en om (causale) processen in kaart te brengen. En dat is niet eenvoudig. Interviews en participerende observatie vereisen een scherp oog, een sterk communicatief vermogen, een goed ontwikkeld bewustzijn van sociale relaties, nieuwsgierigheid, en de capaciteit om creatief en snel te reageren in onverwachte situaties of in gesprekken die verrassende wendingen nemen. Die zaken zijn bijzonder complex – het betreft een mix van cognitieve en affectieve vaardigheden – en vereisen logischerwijze ruimte binnen het curriculum.

13 Onder research design verstaan wij de strategie die leidend is bij de uitvoering van empirisch onderzoek. Die strategie bestaat uit diverse componenten, waaronder de selectie van cases, data-verzameling, en methoden voor data-analyse.

14 De studies die dienen ter illustratie van empirisch onderzoek hebben beide een kwantitatief karakter (Van Boom en Marseille). In zijn bespreking van lopend en toekomstig onderzoek en onderwijs reflecteert Van Dijk ook vrijwel exclusief op kwantitatief werk.

Afsluiting

Waar de grootschalige aandacht voor empirisch-juridisch onderzoek wel degelijk nieuw is, is de empirische benadering van het recht *an sich* verre van nieuw. Dat betekent dat het verstandig en ook waardevol is om goed in kaart te brengen wat er binnen andere disciplines – disciplines anders dan het recht – op dit gebied gedaan wordt. Al sinds jaar en dag bestuderen rechtssociologen, rechtseconomen en ook criminologen in binnen- en buitenland het recht door een sociaalwetenschappelijke bril, waarbij gebruik wordt gemaakt van een breed spectrum aan empirische onderzoeksmethoden. Binnen deze empirische bestuderingen van het recht zijn zoals gezegd ook weer stromingen waar te nemen. Een van die stromingen is de ELS. Wij steunen ELS-initiatieven, maar willen waken voor een versmalling van het empirisch-juridisch onderzoek.

De bredere visie op empirisch-juridisch onderzoek die wij voorstaan, laat ruimte voor het leggen van verschillende accenten, waarvan een meer beleidgeoriënteerd en toegepast accent er één is, maar zeker niet de enige. Empirisch-juridisch onderzoek in brede zin is meer dan alleen een hulpwetenschap van het recht, maar heeft ook een duidelijk eigen gezicht en daarmee een zelfstandig bestaansrecht en waarde. Het zou jammer zijn als de *window of opportunity* voor het empirisch-juridisch onderzoek in brede zin zich langzaamaan zou sluiten zonder een gedegen discussie over wat er nou allemaal wel en wat er nou allemaal niet onder verstaan kan en moet worden, en welke theoretische en methodologische consequenties dit met zich meebrengt.

Referenties

- Barclay, S. & D. Chomsky, D. (2014) How do cause lawyers decide when and where to litigate on behalf of their cause?. *Law & Society Review*, 48(3), 595-620.
- Boom, W. van (2016) Experimenteren met informeren. *Justitiële verkenningen*, 42(6), 95-110, 108.
- Dijck, G. van (2016) Naar een succesformule voor empirisch-juridisch onderzoek. *Justitiële verkenningen*, 42(6), 29-42.
- Dinovitzer, R. (2006) Social capital and constraints on legal careers. *Law & Society Review* 2006, 40(2), 445-80.
- Elbers, N.A. (2016) Empirisch-juridisch onderzoek – toekomstmuziek of werkelijkheid?. *Justitiële verkenningen*, 42(6), 43-59, 47-51.
- Felstiner, W.L.F., R.L., Abel, & A. Sarat (1981). The emergence and transformation of disputes: Naming, blaming, claiming. *Law & Society Review*, 15 (3-4), 631-654.
- Goldschmidt, A. (1990) Taking police culture seriously: Police discretion and the limits of law. *Policing & Society*, 1(2), 91-114.
- Hood, C., C. Scott, O. James, G. Jones & T. Travers (2000) *Regulation Inside Government*. Oxford: OUP.
- Hutter, B. (1988) *The Reasonable arm of the law?*. Oxford: OUP.
- Hutter, B. (1997) *Compliance: Regulation & Environment*. Oxford: OUP.
- Klink, B.M.J. van (2010) *Rechtsvormen. Autonomie van recht en rechtswetenschap*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

- Richardson, G.M., A. Ogus & P. Burrows (1983) *Policing Pollution: A Study of Regulation and Enforcement*. Oxford: Clarendon Press.
- Schwarz, A. & M. Murchison (2016) Judicial impartiality and independence in divided societies: An empirical analysis of the constitutional court of Bosnia-Herzegovina. *Law & Society Review*, 50(4), 821-55.
- Seron, C., & S. S. Silbey (2004). Profession, science and culture: An emergent canon of law and society research. In A. Sarat (red.), *The Blackwell Companion to Law and Society* (p. 30-59). Malden, MA: Blackwell.
- William, F., R. Abel & A. Sarat (1981) The emergence and transformation of disputes: Naming, blaming, and claiming. *Law & Society Review*, 15(3), 631-54.
- Woude, M.A.H. van der (2016) *Chain Reactions in Criminal Justice. On Discretion and the Necessity of Interdisciplinary Research*. Den Haag: Eleven International Publishers.